Your Best Advertiser
"THE SAMAJ"
HAS THE
Largest Circulation and Widest Reputation
Make Yourself Known
to ten millions of Oriyas
Through
"The Samaj" Cuttack.
Daily & weekly Editions Issued

Regd. No. P 92.

The Samaja

ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ

PRINT YOUR JOB
AT
The Satyabadi Press, Cuttack.
In English, Oriya, Bengalee and Hindi
Tri-Colour Printing a Speciality
ସତ୍ୟବାଦୀ ଛାପାଖାନା, କଟକ
ଏଠାରେ ତିନିରଙ୍ଗିଆ ଛବି ଛାପାହୁଏ
ଚମତ୍କାର ଛପା—ସୁନ୍ଦର ସାଜସଜ୍ଜା
ଓଡ଼ିଆ, ଇଂରାଜୀ, ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦି ପୁସ୍ତକ ଏଠାରେ ପାଇବେ
ଇଂରେଜ, ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ବହି ଛପାହୁଏ ।

ମଧୁସୂଦନ ବିୟୋଗ ସଂଖ୍ୟା | କଟକ ତା ୪ ରିଖ ଫେବୃୟାରି ୧୯୩୪ ମସିହା ରବିବାର ମକର ଦି ୨୩ ନ ସନ ୧୩୪୧ ସାଲ | ମୂଲ୍ୟ ଏକପଇସା

ଉତ୍କଳର ଶ୍ରେଷ୍ଠମୁକୁଟ ମଧୁସୂଦନ ଆଉ ନାହାନ୍ତି

କାଲି ରାତି ୯।୨୦ ମିନିଟରେ ପରଲୋକ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି

ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କୁଳବୃଦ୍ଧ ମଧୁସୂଦନ
ଜନ୍ମ—୧୮୪୮ ମସିହା ମଇ ମାସ
ମୃତ୍ୟୁ—୧୯୩୪ ଫେବୃୟାରି ୩ ତାରିଖ

ସମାଜ

କଟକ, ତା୪।୨।୩୪ ରଖ ରବିବାର

ଉତ୍କଳର ବରପୁତ୍ର ଆଉ ନାହାନ୍ତି

ଉତ୍କଳର କୁଳବୃଦ୍ଧ ମଧୁବାବୁ ଆଉ ନାହାନ୍ତି । କାଲି ରାତି ୨ଟା ୧୦ ମିନିଟରେ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ଇହଧାମରୁ ବିଦାୟ ନେଇଗଲେ । ସେ ଉତ୍କଳର ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ବରେଣ୍ୟ କୁଳପୁତ୍ର ଥିଲେ, ତାଙ୍କର ବିୟୋଗ ବ୍ୟଥା ଅସହ୍ୟ । ବୟସ ହୋଇଥିଲା ସତ, କିନ୍ତୁ ସେ ଥିଲେ ଅମର ବର୍ତ୍ତେଷ୍ଣୁ ସମ୍ପଦ । ଉତ୍କଳର ଆଧୁନିକ ଜାଗୃତିର ସୃଷ୍ଟି ତାଙ୍କଠାରୁ । ସେ ଏହାର ନିୟାମକ ଓ ସ୍ରଷ୍ଟା । ସବୁ କଥାରେ ମଧୁବାବୁ ବଡ଼ ହୋଇଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କୁ କେତେ ଦମ୍ଭ ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ସାହସ, ଅଶେଷ ଅଭିଜ୍ଞତା, ଅଲୌକିକ ଶକ୍ତି, ଅକୃତ୍ରିମ ଦେଶଭକ୍ତି ଓ ଜାତୀୟ ପ୍ରୀତି ହୃଦୟରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲା; ପ୍ରତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲୋକେ ତାଙ୍କର ସତ୍ତା ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ଆଜି ସେ ଖସି ପଡ଼ିବାରେ ଦୁର୍ବଳ ବଳ ଖସି ପଡ଼ିଲା, କେତେ ବଳ ଦମ୍ଭ ବାହାରି ଗଲା । ଦେଶର କେତେ ବଡ଼ ପୁଅ ଚାଲିଗଲେ । ସେ କ୍ଷୀଣ, ଅଥଚ ତେଜୋଦୃପ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଆଉ ଦେଖିଲେ ଅଜ୍ଞାତରେ ଲୁହ ଧାର ବାହାରିଗଲା । ଆଜି ସ୍ତ୍ରୀ ବାଳକ, ଶିକ୍ଷିତ ସାଧାରଣ ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ।

ଯେତେବେଳେ ଉତ୍କଳର ନୂତନ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ଚାଲିଗଲେ । ଦୈବ ଆଉ କିଛିଦିନ ରଖି ଦେଲା ନାହିଁ । ଏ କାରଣ ଉତ୍କଳର ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କରେ ଗଭୀର ଶୋକ ଓ ବିଚ୍ଛେଦ ଭାବ ଜନ୍ମାଇବ । ପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳର ଭାଗ୍ୟ ଯେପରି, ସେ ସେପରି ଦିନ ରହି ତାର ସେବା କରିଛନ୍ତି । ଆଜି ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଲୋଡ଼ୁଛନ୍ତି ପରକାଳ ଲୋଡ଼ିବେ, ସେ ଅମର ଧାମରେ ସ୍ଥାନ ପାଆନ୍ତୁ, ତାଙ୍କର ଏ ଅତି ପ୍ରିୟ ଭୂମି ଉତ୍କଳକୁ ଅକୃତ୍ରିମ ଆଶିଷ ଦେଉଥାନ୍ତୁ । ତାଙ୍କ ପାଦରେ ଆଜି ଶେଷ ଅଞ୍ଜଳି ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ଚିରଦିନ ହୃଦୟରେ, ସ୍ମୃତିରେ ଲୋକେ ପୂଜା କରିବେ । ସେ ଉତ୍କଳର, ଉତ୍କଳ ତାଙ୍କର, ଏ ବନ୍ଧନ ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ ।

—

ମଧୁବାବୁଙ୍କ ଅନ୍ତିମଶଯ୍ୟା

୧୦ ଦିନ ହେଲା ମଧୁବାବୁଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କ୍ରମେ ଖରାପ ହେଉଥିଲା । ବିଛଣାରୁ ସେ ଉଠି ପାରୁନଥିଲେ । ରୋଗର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ନଥିଲା । କେବଳ ମୂତ୍ରାଶୟ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ମାଂସ ପେଶୀ ଅଧିକ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ହୋମିଓ ପାଥିକ ଔଷଧରେ ବିଶ୍ୱାସ, ସେ ତାହାହିଁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । କର୍ଣ୍ଣେଲ ପାଲିତ ତାଙ୍କର ପଥ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ।

ଅବସ୍ଥା ଚିନ୍ତା ଭଲ ଅଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗଲ ୨।୩ ଦିନ ଧରି ଉପର ବେଳାକୁ କ୍ରମେ କଫ ସଞ୍ଚାର ଦେଖା ଦେଲା । ଶ୍ରୀମତୀ ଶୈଳବାଳା ଦାସ, ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଧାଂଶୁବାଳା ହାଜରା, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳଭଦ୍ରଦାସ, ବାବୁ ସଦାନନ୍ଦ ଦାସ, ଡାକ୍ତର ଦିବ୍ୟଭୂଷଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶ୍ରୀମାନ ହରିଶଚନ୍ଦ୍ର, ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କ ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ଦେଉଥିଲେ, ।

ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟତମ କୁକୁର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ପାଖେ ପାଖେ ରହୁଥିଲା । ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର ଚେତ ଜ୍ଞାନ ଥିଲା । କେବଳ ଶେଷ ୮ ଟା ବେଳୁ ତାଙ୍କର କଥା କହିବାର ଶକ୍ତି କମିଗଲା ।

ତାଙ୍କର ପରଲୋକ ଖବର ସହରର ଘରଘରେ ବିଦ୍ୟୁତ ଗତିରେ ଖେଳିଗଲା । ଶହ ଶହ ଲୋକ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରୁଛନ୍ତି । ପୁଷ୍ପ ଶଯ୍ୟାରେ ପଲଙ୍କରେ ତାଙ୍କୁ ଶୁଆଇ ଦିଆଯାଇଛି । ବୁକୁରେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ତାଙ୍କର ଆଖି ବୁଜି ହୋଇଯାଇଛି । ଦେଖିଲେ ମନେ ହେଉଛି ମଧୁବାବୁ ବା ଶୋଇଛନ୍ତି । ପାଖରେ ଯୀଶୁଙ୍କ ଛବି ଓ ବାଇବେଲ ଗ୍ରନ୍ଥ ରହିଛି ।

ଉତ୍କଳର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଶେଷ ଦର୍ଶନ ପାଇ ଭକ୍ତିରେ ଶେଷ ପ୍ରଣାମ କରୁଛନ୍ତି । ବିଛଣାରେ ବହୁବାର ଲାଗିଲାପରି ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି ।

ଉପରବେଳା ପଟୁଆର

୩ ଟା ବେଳେ ତାଙ୍କ କୋଠିଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ହେବ । ୪ ଟା ବେଳେ ସହରରେ ପଟୁଆରରେ ତାଙ୍କ ମୃତଦେହ ନିଆଯିବ ଏବଂ କବର ଭୂମିରେ ତାଙ୍କର କବର ଦିଆଯିବ ।

ସାଧାରଣ ସଭା

ଆଜି ସନ୍ଧ୍ୟା ୭ ଟା ବେଳେ କଟକ ଟାଉନ ହଲରେ ସାଧାରଣ ସଭା ହେବ ।

—

ମଧୁସୂଦନଙ୍କ କବିପ୍ରାଣ

ଉତ୍କଳ ପାଇଁ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ କାନ୍ଦିଛନ୍ତି

ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ରଚିତ କବିତାରୁ କତିପୟ ପଂକ୍ତି

(୧)

କର୍ମବୀର

ଜାତି ଇତିହାସ ତାହାର କର୍ପର,
ଯାହିଁ ବହେ ସଦା ଜାତି ପ୍ରାଣ ଧାର ।
ସେହି ଧାରୁ ଯାର ପିଉଛୁ ଯେ ନର,
ନର୍ତ୍ତେ ହେବ ସେହି ଜାତି କର୍ମବୀର ।
ଜେ ଜଲ କେବେ ଧାଉଛୁ ସେ ଧାର,
ଜଗତ ଗୌରବ ଗାଇ ନିରନ୍ତର ।
ଯଥା ଉତ୍କଳର ଉଦୟେ ନାଚୁଛୁ,
ଯଥା ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟେ ନାଚେ ରତ୍ନାକର ।

(୨)

ଉତ୍କଳ-ସମ୍ମିଳନୀ

ଏହି ମିଳିଲେ ଜାତି ପ୍ରାଣବିନ୍ଦୁ,
କୋଟି ପ୍ରାଣବିନ୍ଦୁ ଧରେ,
ମିଶାଇ ଦେ ଭାଇ ତୋର ପ୍ରାଣବିନ୍ଦୁ
ଢାଳିଦେ ସିନ୍ଧୁରେ ।

(୩)

ଆଦିମନ୍ତ୍ର

ଅହେ ବନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ ଅମୃତ,
ଅଦ ମନ୍ତ୍ର ସଦା ଜପୁ ମୋର ମନ,
ଲୋକ ହେଉ ଶକ୍ତି ପୁଣ୍ୟ ଦାନ କର,
ମାତା ମନ୍ତ୍ର ଦେଇ ପରାର୍ଥେ ଜୀବନ ।

(୪)

ଜାତୀୟ ଜୀବନ

ଜାତି, ପ୍ରେମବହ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କର
ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଦିଅ ଅହୁତି,
ସ୍ୱାର୍ଥମେଧ ଯଜ୍ଞେ ଯେବେ ଗୃହେ ଗୃହେ ନାଚ
ଭଗବାନ ଲଗାଇ ଗତି ।
ଭୂମିକମ୍ପ ହେବ ଧରଣୀ ଫାଟିବ
ଉଠିବେ ସହସ୍ରଭୁଜା,
ସେହି ତୋର ମାତା ସେହି ତୋର ଭ୍ରାତା
କର ସେହି ପଦ ପୂଜା ।

—

ବିଲାତରେ ମଧୁସୂଦନ

ମାତୃପୂଜା

ଭୈରବୀ—ଏକତାଳ

'ମାଆ' 'ମାଆ' ବୋଲି କେତେ ମୁଁ ଖୋଜିଲି
ମାଆକୁ ପାଇଲି ନାହିଁ ।
'ଭାଇ' 'ଭାଇ' ବୋଲି କେତେ ମୁଁ ଡାକିଲି
ନ ଦେଲେ ଉତ୍ତର କେହି ॥
ଖୋଜିଲି ଅରଣ୍ୟେ ଜନ ସମାଜରେ
ଖୋଜିଲି ବାଲୁକା ତଟ,
ସବୁଠି ଦେଖିଲି ମାତା ପଦଚିହ୍ନ
ନ ହେଲା ମାତାର ଭେଟ ॥
ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ପଦଚିହ୍ନ ପରେ
ଲେଖା ଅଛି "ଭିକାରୁଣୀ"
ନୀଳାଚଳଧାମେ ପୂଜା ହେଉଅଛି
ଦୁଃଖିନୀ ମଥାମଣି ॥
ଶୁଣିଅଛି ଶାସ୍ତ୍ରେ ସତୀ ଅପମାନ
ଧରି ଦ୍ରୁପଦ ବର୍ଣ୍ଣନ,
ଅପମାନ ହେତୁ ସୀତାଦେବୀଙ୍କର
ହୋଇଥିଲା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ॥
ଅପମାନ ହେତୁ ଜନମୀ ମୋହରି
ଉତ୍କଳ ଭୂମବାସୀ
ଉତ୍କଳର ମାଟି ପବିତ୍ର ହୋଇଛି
ସ୍ୱର୍ଗାଦପି ଗରୀୟସୀ ॥
ଜନନୀର ଦେଖା ଲଭିବାର ଇଚ୍ଛା
ଯଦି ହୋଇଥାଏ ମନେ,
ଉତ୍କଳର ମାଟି ପବିତ୍ର ହୋଇଛି
ତା ଧୂଳି ଲେପ ବଦନେ ।
ସାରଦୃଶସ୍ତନୀ କୋଟି ସୁତ ମାତା
ପାଇବ କି ଦରଶନ ?
ମୋ ଭଳି ଜଣ୍ଣେ ଧନ-ମାନ-ପ୍ରାଣ
ସନ୍ତାନ କଲେ ଅର୍ପଣ ॥
କୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱରରେ
ଜନନୀ ! ଜନନୀ ! ଡାକ,
ତୃଷାରେ କାତର ଗଗନକୁ ଚାହିଁ
ଯେସନେ ଡାକେ ଚାତକ ॥
ଧନ, ମାନ, ଜନ ଯାହା ଉପାର୍ଜନ
କରିଅଛ ଧର୍ମବଳେ,
ହରଷିତ ମନେ କରିତବ୍ୟ ଜ୍ଞାନେ
ଅର୍ପିଦିଅ ପାଦତଳେ ॥
ଜାତି-ପ୍ରେମ-ବହ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କର
ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଦିଅ ଆହୁତି
'ସ୍ୱାର୍ଥମେଧଯଜ୍ଞ' ଗୃହେ ଗୃହେ ନାଚ
ଜାତିକୁ ମିଶାଇ ଜାତି ।
ଭୂମିକମ୍ପ ହେବ ଧରଣୀ ଫାଟିବ
ଉଠିବେ ସହସ୍ରଭୁଜା,
ସେହି ତୋର ମାତା, ସେହି ତୋର ଭ୍ରାତା
କର ସେହି ପଦ ପୂଜା ।

—ମଧୁବାବୁ—

ମଧୁସୂଦନ ମୃତଶ୍ଚିରଂ ଜୀବତୁ ମଧୁସୂଦନଃ

(Mr. S. Das dead,
Long live M, S, Das)

ଅମ୍ଭେମାନେ ଇତିହାସରେ ପଢ଼ିଥିଲୁଁ ରୋମକସମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ଜୁଲିଅସ ସୀଜର ମହାପୁରୁଷଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତର ବା ସର୍ବଜନାପରେ ନାନା ଦୁର୍ଲକ୍ଷଣ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ଅଗ୍ନି, ବୃଷ୍ଟି, ଉଲ୍କାପାତ, ଏଥିରେ ରୋମନଗରରେ ଅକସ୍ମିକଭାବେ ସିଂହର ଆବିର୍ଭାବ ଏ ସବୁ ଆଗରୁ ଦେଖିପାରି ଲୋକେ ଯେଉଁ ସବୁ ଆଶଙ୍କା କରିଥିଲେ ସେସବୁ ସୀଜରଙ୍କ ହତ୍ୟାରେ ସାର୍ଥ ହୋଇଥିଲା । ମଧୁସୂଦନ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ସୀଜର । ଏ ପ୍ରଦେଶରେ ପଞ୍ଚ ଗ୍ରହକୂଟ ଫଳରେ ଭୂମିକମ୍ପ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ କାଣ୍ଡ ଘଟିଗଲା ସେସବୁ ଯେ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ବିୟୋଗର ଅଗ୍ରଦୂତ କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ପଞ୍ଚଗ୍ରହକୂଟରେ ଯେ ନୃପତି ବିୟୋଗ ସୂଚିତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଓଡ଼ିଶାର ମୁକୁଟହୀନ ନୃପତି ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ତିରୋଧାନ ଛଡ଼ା ଯେ ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ ଏହା ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଆଜି ହାହାକାର କରି ବୁଝିଲେ । ବଡ଼ଠାକୁର ସିଂହାସନରୁ ଖସି ପଡ଼ିଥିଲେ, ସେ ସିଂହାସନରେ ବସିବେ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାର ଚଳନ୍ତି ବଡ଼ଠାକୁର ମଧୁସୂଦନ ତ ଆଉ ସିଂହାସନରେ ବସିବାକୁ ଆଉ ନାହାନ୍ତି ! ଦୁଃଖ ଦୈନ୍ୟରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକଙ୍କ ସ୍ୱରେ ଯାହା ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଛି ତାହା ମଧୁସୂଦନ ହେ ! ତୁମର ପାଇଁ ଆଜି ନିଃଶେଷ ହୋଇଯିବ !!! ଗୋପବନ୍ଧୁ ଯାଇଥିଲେ, ଭୁସ୍ତେ ଚାଲିଗଲ, ଓଡ଼ିଶା ଆଜି ଅମାବାସ୍ୟାର ଅନ୍ଧକାରରେ ବୁଡ଼ିଗଲା ।

ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରୋଜ୍ୱଳ ମୁକୁଟରୂପେ ମଧୁସୂଦନ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଆଜି ଗୋଟାଏ ଶତାବ୍ଦୀ ତିରୋହିତ ହୋଇଗଲା । ଅତୀତ ଓଡ଼ିଶାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ଯେଉଁ ଶୃଙ୍ଖଳା ଲଗାଇ ରଖିଥିଲା ତାହା ଆଜି ଛିଡ଼ିଗଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଗୌରବ ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ା ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ି ଆଜି ଧୂଳିରେ ଲୋଟିଲା ।

କିନ୍ତୁ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଶ୍ମଶାନ ଭସ୍ମ ମାଡ଼ି ଯେଉଁ ଶ୍ମଶାନକୁ ଗଲେ ସ୍ୱଦେଶର ପୁନର୍ଗଠନରେ ତାଙ୍କର ଅଭିଳାଷ ବିଫଳ ଛାଡ଼ି ରହି ତାଙ୍କୁ ଭୂତ୍ସିତ ରଖିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମହାପୁରୁଷରୂପେ ସେ ଯେଉଁ ବାଣୀ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି ତାହାର ସାର୍ଥକତା ଆଜି ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖି ପାରୁଅଛନ୍ତି ।

"ଭୂମିକମ୍ପ ହେବ ଧରଣୀ ଫାଟିବ
ଉଠିବେ ସହସ୍ରଭୁଜା,
ସେହି ତୋର ମାତା ସେହି ତୋର ଭ୍ରାତା
କର ତାଙ୍କ ପଦେ ପୂଜା ।"

ବହୁ ବର୍ଷ ତଳେ ମଧୁସୂଦନ ଏ ବାଣୀ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥିଲେ । ଏବେ ସତକୁ ସତ ଭୂମିକମ୍ପ ହୋଇଛି । ଧରଣୀ ଫାଟିଅଛି । ଜଗଦମ୍ବାଙ୍କ ସହସ୍ରଭୁଜାରୂପ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ଦେଖିପାରୁଅଛି ଓ ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାକୁ ଶବ ସାଜିଅଛି । ଏହିବେଳେ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ପ୍ରିୟତମ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ, ଉତ୍କଳରେ ଜଗଦମ୍ବାଙ୍କ ପ୍ରଗତିରୂପେ ପୁନରୁଜ୍ଜୀବିତ ହୋଇ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ବାଣୀକୁ ସାର୍ଥକ ପୂର୍ଣ୍ଣ-ସାର୍ଥକ କରିବାକୁ ଆୟୋଜନ ଲାଗିଛି । ମଧୁସୂଦନ ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କ ବାଣୀର, ତାଙ୍କ ଉଦାର ଅଭିଳାଷର ସାର୍ଥକତାରେ ସେ ଚିରଞ୍ଜୀବୀ ହୋଇ ରହିବେ । ଯେଉଁମାନେ ନଶ୍ୱର ଶରୀରର ବିନାଶରେ ମୁହ୍ୟମାନ ହୁଅନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଅଶାନ୍ତି ଏଥିରୁ କିଃସୃତ ହେଉଅଛି ।

ମଧୁସୂଦନ ମୃତଶ୍ଚିରଂ ଜୀବତୁ ମଧୁସୂଦନଃ
M.S.Das is dead, Long live M.S,Das.

ଶ୍ରୀ ନିରଞ୍ଜନଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ
ସମ୍ପାଦକ, ପ୍ରା:
ତା ୪।୨।୩୪

—

ପୁରୁଷସିଂହ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜୀବନୀ

ମଧୁ ଗାଥା ଶତେ ବର୍ଷର ଝୁଅଁଳ ଚମ୍ପକ

ମଧୁବାବୁଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ବୟସ ୮୭ ବର୍ଷ, ସେ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ୩୮ ଅଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଏକାଦଶୀରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଅଙ୍କ ହିସାବରେ ତାହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ୧୨୫୫ ସାଲ ବା ଇଂରାଜୀ ୧୮୪୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଅଟେ । ତାଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ସତ୍ୟଭାମାପୁର । ତାହାଙ୍କର ପିତାଙ୍କର ନାମ ৺ ଚୌଧୁରୀ ରଘୁନାଥ ଦାସ । ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ৺ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦାସ ନାମରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ସାନଭାଇ ଥିଲେ, ସେ ମଧ୍ୟ ଏମ୍, ଏ, ପାଶ କରିଥିଲେ ଓ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହୋଇଥିଲେ । ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ତାହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଅଛି ।

ମଧୁସୂଦନ ଓଡ଼ିଶାର ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗୌରବ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଉନ୍ନତିର ପ୍ରଥମ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ଓ ଅଗ୍ରଣୀ । ତାହାଙ୍କର ଜୀବନ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ, ଓଡ଼ିଶାର ବା ଓଡ଼ିଆଜାତିର ଉନ୍ନତି ଓ ଅବନତିର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ରହିଅଛି । ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ପିତାମାତା ଓ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଥିଲେ, ମଧୁସୂଦନ ନିଜେ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ହିନ୍ଦୁ ଥିଲେ । ଯିଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱ ଆଦର୍ଶ ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟାରେ ଶତ୍ରୁଙ୍କ ଲାଗି ପ୍ରାର୍ଥନା—'ପିତା ଏମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା କର । ଏମାନେ କ'ଣ ଅପରାଧ କରୁଅଛନ୍ତି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ'—ସେ ଚିତ୍ରକୁ ଉତ୍ତମରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କଟକରେ ଥିବାବେଳେ ସେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଧର୍ମଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥିଲେ; କଲିକତା ଗଲାପରେ ସେଠାରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ମଧୁସୂଦନ ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ଯେତେବେଳେ କଲିକତା ଯାଇଥିଲେ, ସେ ସମୟରେ ଆଜିକାଲି ପରି କଲିକତା ଯିବା ଏତେ ସୁଗମ ନ ଥିଲା, କଲିକତାକୁ ରେଲବାଟ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା; କି ସ୍ଥଳ ଘୋଡ଼ାରେ କଲିକତା ଯାଇ ହେଉ ନ ଥିଲା । କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ଚାକିରି କରିବାକୁ କଲିକତା ଯାଉଥିଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମଧୁସୂଦନ ପ୍ରଥମ କଲିକତା ଯାତ୍ରୀ । କଲିକତା ଯାଇ ମଧୁସୂଦନ ଯେଉଁ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଥିଲେ, ତହିଁରେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଯଥାର୍ଥରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇଥିଲା; କଲିକତାରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରୁଥିଲେ । ମଧୁସୂଦନ କଲିକତାରେ ନିଜ ଜାତିର ଦୁରବସ୍ଥା ଦେଖି ତାହାର ଟେକ ରଖିବେ ଓ ସେହି ଜାତିର କଳଙ୍କ ଦୂର କରିବେ ବୋଲି ସେହି ସମୟରୁ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ ହୋଇଥିଲେ; ତାହାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନର ଘଟଣାମାନ ଦେଖିଲେ ସହଜରେ ବୁଝାଯାଏ ସେ ନିଜର ପ୍ରତିଜ୍ଞା କେତେଦୂର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ । ନିଜ ଜାତିର ଓ ଭାଷାର ଗୌରବ ଲାଗି ସେ ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାରୁ ଯତ୍ନ କରୁଥିଲେ, ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷରରେ ମୁଦ୍ରିତ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର ଉତ୍ତର ଲେଖିବାକୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଲେଖିଲେ; ମାତ୍ର ପରୀକ୍ଷକ ଡାକ୍ତର କେ, ଏମ୍, ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟ ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ; ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖିବା ବିଷୟରେ ଘୋର ଆପତ୍ତି ଉଠିଲା; ଶେଷରେ, ଓଡ଼ିଆରେ ମଧୁସୂଦନ ଉତ୍ତର ଲେଖି ପାରିବେ ବୋଲି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲା । ପରୀକ୍ଷକ ମହାଶୟ ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷର ଜାଣୁଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାହାଯ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ବହି ଦେଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । କଲିକତାରେ ମଧୁସୂଦନ ଏମ୍, ଏ, ବି, ଏଲ୍, ପ୍ରଭୃତି ପରୀକ୍ଷା ପାସ୍ କରିଥିଲେ । ମଧୁସୂଦନ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ଏମ୍, ଏ, ପ୍ରଥମ ବି, ଏଲ୍, ପାସ୍ କରିଥିଲେ ।

କଲିକତାରେ ଥିବାବେଳେ ଦୁଇ ଉନୋଷ୍ଟି ସ୍କୁଲରେ ସେ ଶିକ୍ଷକତା କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ ଓ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଇଂରାଜୀ ବ୍ୟାକରଣର ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଉତ୍ତର ବିଷୟରେ ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ଇଂରାଜୀ ବହି ଲେଖିଥିଲେ, ତାହା ଛାତ୍ରସମାଜରେ ଖୁବ୍ ଆଦୃତ ହୋଇଥିଲା । ସାର ଆଶୁତୋଷ ମୁଖୋପାଧ୍ୟାୟ କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟର ଚିଫ୍ ଜଷ୍ଟିସ୍ ବା ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ହୋଇଥିଲେ । କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଭାଇସ୍ ଚାନ୍ସେଲର ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୟାର ଆଶୁତୋଷଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିଲା । ସ୍ୟାର ଆଶୁତୋଷଙ୍କର ପିତା ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ । ମଧୁସୂଦନ ମଧ୍ୟ ସ୍ୟାର ଆଶୁତୋଷଙ୍କ ଗୃହଶିକ୍ଷକ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

ମଧୁସୂଦନ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ଓକିଲ; ସେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଓକିଲାତି କରିବାକୁ କଟକ ଆସିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ବାଧା ବିଘ୍ନ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମାନ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । କେବଳ ନିଜର ଅଧ୍ୟବସାୟ, ନିଜର ଶକ୍ତି ବଳ ତାହାଙ୍କର ସମ୍ବଳ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ତାହାହିଁ ତାହାଙ୍କର ସହାୟ ଥିଲା । ତାହାରି ବଳରେ ସେ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଅଛନ୍ତି ।

ଅତି ପ୍ରାୟ ତିରିଶି ବର୍ଷ ତଳେ ୧୮୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମଧୁସୂଦନ ପ୍ରଥମେ ବିଲାତ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ଏ ଦିଗରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ପ୍ରଥମ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ୧୯୦୭ ଅବ୍ଦରେ ସେ ବିଲାତ ଯାଇଥିଲେ । ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ବିଲାତ ଯାତ୍ରାରୁ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଆଜାତି ବିଶେଷ ଉପକୃତ ହୋଇଅଛି । ସେ ୧୯୦୭ ମସିହାରେ ବିଲାତରେ ଯାଇଥିଲେ । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଅଛି, ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ନାହିଁ । ପ୍ରତି ଦଶ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ଉତ୍ତାରୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇ ଲୋକଙ୍କର କି କଷ୍ଟ ହେଉଅଛି, ତାହା ସହଜରେ ଜଣା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା ଲାଗି ମଧୁସୂଦନ ବିଲାତରେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କେତେକ ବକ୍ତୃତା କରିଥିଲେ । କୌଣସି କୌଣସି ସଭାଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ 'ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପ ଉପରେ ଇଂରାଜ ଜାତିର ପ୍ରଭାବ' (British influence on Indian Industry) ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ କରିଥିଲେ । ବିଲାତର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ସମ୍ବାଦପତ୍ରମାନଙ୍କରେ ସେ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ବିଲାତର କେତେକ ଫଟୋଗ୍ରାଫରଙ୍କର ବିଶେଷ ଅନୁରୋଧରେ ତାଙ୍କର ଛବି ନିଆଯାଇଥିଲା ।

ମଧୁବାବୁ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ଓକାଲତି କରିଥିଲେ । ପୁରୀ ଦେଉଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମୋକଦ୍ଦମା ତାହାଙ୍କର ଓକାଲତି ବ୍ୟବସାୟ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଘଟଣା । ପୁରୀ ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପୁରୀ ଦେଉଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସରକାର ତରଫରୁ ଏକ ମୋକଦ୍ଦମା ହୋଇଥିଲା । ପୁରୀ ଦେଉଳର ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ ହିସାବ ବୁଝିବାକୁ କଟକର ଜଜ୍ ସାହେବଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ଜଣେ କମିସନର (ରିସିଭର) ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପୁରୀ ରାଜାଙ୍କର ଓଡ଼ିଶାରେ କାହିଁକି ସମୁଦାୟ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଅଛି । ପୁରୀରାଜା ଓ ପୁରୀ ଦେଉଳ ହେତୁରୁ ସମୁଦାୟ ଭାରତରେ ଓ ହିନ୍ଦୁସମାଜରେ ଓଡ଼ିଶାର ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଯେଉଁ ମହତ୍ତ୍ୱ, ତାହା ମଧୁବାବୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝିଥିଲେ । ଜଜ୍ ସାହେବଙ୍କର ରିସିଭର ନିଯୁକ୍ତ ଆଦେଶ ବିରୁଦ୍ଧରେ କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟରେ ଅପିଲ ଦାଏର କରିବାକୁ ମଧୁବାବୁ କଲିକତା ଗଲେ । ସେଠାର ବଡ଼ ବଡ଼ ଓକିଲ ଓ ବାରିଷ୍ଟର ଉଡ୍ରଫ ସାହେବ, ଉଇଲସନ ସାହେବ, ସାର ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟ, ସାର ରାସବିହାରୀ ଘୋଷ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କଲେ । ସେମାନେ ଅନୁକୂଳ ମତ ଦେଲେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମଧୁବାବୁ ତାଙ୍କର ମତ ଲେଖି ପୁସ୍ତକାକାରରେ ଉଡ୍ରଫ ସାହେବଙ୍କୁ ଦେବା ପରେ ସେ ସେହି ଅନୁସାରେ ମୋକଦ୍ଦମା ଚଳାଇଥିଲେ । ଅବଶେଷରେ ହାଇକୋର୍ଟରେ ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ରାୟ ଦେଲେ । ଜଜ୍ ସାହେବଙ୍କ ହୁକୁମ ରଦ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସେ ଆଦେଶ ଟେଲିଗ୍ରାଫଦ୍ୱାରା କଟକର ଜଜ୍ ସାହେବଙ୍କୁ ପଠାଇବା ବିଷୟରେ ସରକାର ତରଫର ବାରିଷ୍ଟର ବହୁତ ଆପତ୍ତି କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ତାହା ଟେଲିଗ୍ରାଫଦ୍ୱାରା ଜଣାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ଏ ମୋକଦ୍ଦମା ଚଳୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତତ୍କାଳୀନ ବଙ୍ଗଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତା (ଷ୍ଟେଟଲଟ ସାହେବ) ମଧୁବାବୁଙ୍କୁ ଡକାଇ ମୋକଦ୍ଦମା ରଫା କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲେ । ସରକାର ଓ ପୁରୀରାଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ରଫା ହେବ, ସେଥିରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସରକାର ଏପରି ମୋକଦ୍ଦମା ପୁନର୍ବାର କରି ପାରିବେ ନାହିଁ—ଏ ବିଷୟରେ ମଧୁବାବୁ ବିଶେଷ ଯତ୍ନ କରିଥିଲେ ଓ ତହିଁରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଗୋଟିଏ କମିଟି ନିଯୁକ୍ତ କରି ପୁରୀ ମନ୍ଦିରର ପରିଚାଳନ ଭାର ସେହି କମିଟି ଉପରେ ଦେବେ; କିନ୍ତୁ କମିଟିରେ ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ରହିପାରନ୍ତେ; ତେବେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ପୁରୀ ମନ୍ଦିରରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଦାବି ନଷ୍ଟ ହେବାର ଆଶଙ୍କା । ସୁତରାଂ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ ସରକାର ପ୍ରତ୍ୟାହାର କଲେ ଓ ପୁରୀର ରାଜା ହିଁ ପୁରୀ ମନ୍ଦିରର ଶାସନଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ସରକାର ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର, ପୁରୀ ରାଜବଂଶର ଓ ହିନ୍ଦୁର ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନର ମହତ୍ତ୍ୱ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଲା । ଏହା ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ଓକାଲତି ବ୍ୟବସାୟ ଜୀବନରେ ଓ ଓଡ଼ିଆଜାତି ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଗୌରବମୟ ଦିବସ !

ମଧୁବାବୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୁର ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଆଜାତିର ପ୍ରାଚୀନ ଗୌରବ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବାକୁ ସେ ଉପର ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟିତ, ତହିଁର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଉଛୁ । ଦିନେ ପୁରୀର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ଛୋଟଲାଟ ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସାର୍ ଏଡୱାର୍ଡ ଗେଟ୍ ସାହେବଙ୍କର ପୁରୀ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଭୁଲ ଧାରଣା ଥିଲା । ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଲାଟସାହେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଗଲାବେଳେ ପ୍ରାଚୀନ ରୀତିର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ଯାଇଥିଲେ । ସେଥିରେ ଗେଟ ସାହେବ ମହୋଦୟ ପ୍ରଥମତଃ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ-ସତ; କିନ୍ତୁ ମଧୁବାବୁ ଯେତେବେଳେ ସେହି ପୋଷାକର ମହତ୍ତ୍ୱ ଲାଟସାହେବଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେଲେ, ସେତେବେଳେ ଲାଟସାହେବ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ସଦ୍ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ମଲ୍ଲିକାନ ସାହେବି ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ଯାଇଥିଲେ ସେ ଭାବ ଲାଟସାହେବ ଦେଖାଇଥାନ୍ତେ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ !

ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀ ଗଠନ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଜୀବନର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଘଟଣା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାର ଦୁଇପ୍ରକାର ନାମ ହୋଇଅଛି—ପ୍ରାକୃତିକ ଓଡ଼ିଶା, ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶା । ସରକାର ଶାସନର ସୁବିଧା ଲାଗି ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ଅଂଶ ବଙ୍ଗଦେଶ ସଙ୍ଗେ, କେତେକ ଅଂଶ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଏହିପରି ଯୋଗ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେହି ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀମାନେ ବାସ କରୁଥିବାରୁ ତାହାକୁ ପ୍ରାକୃତିକ ଓଡ଼ିଶା ବୋଲି ନାମ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଏକତ୍ର କରିବା ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀ ଗଠନର ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ରାଜା ପ୍ରଜା ଧନୀ ନିର୍ଦ୍ଧନ ସମସ୍ତେ ଏକସ୍ଥାନରେ ନିଜର ଜଡ଼ ଭାଇ ଭାବ ଭୁଲିପାଇ ପରସ୍ପରକୁ 'ଭାଇ' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିବେ, ଏହା ଏ ସମ୍ମିଳନୀର ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ନିଜର ଦେଶ ଓ ଜାତିର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିବା ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଜୀବନର ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା; ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ସର୍ବଦା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀ ତହିଁର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦାହରଣ । ଓଡ଼ିଶା କିପରି ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ପରିଚିତ ହେବ, ଏଥିଲାଗି ମଧୁସୂଦନ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଥମ ଥର ବିଲାତ ଯାଇ ଭାବିଲେ, କେବଳ ଶିଳ୍ପଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଶାର ଏ ଏ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ ହୋଇ ପାରେ । ଏହା ମଧୁସୂଦନ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଖ୍ୟାତି ବଢ଼ାଇବା ଲାଗି "ଉତ୍କଳ ଟାନେରି" ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ନାମ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଜର୍ମାନ, ଆମେରିକା ପ୍ରଭୃତି ସଭ୍ୟଦେଶମାନଙ୍କରେ ଯଦି ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥାଏ, ତାହା ଉତ୍କଳଟାନେରି ହେତୁରୁ । ୧୯୦୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମଧୁସୂଦନ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ଶିଳ୍ପ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଲାତ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ ଓ ମିଃ ମର୍ଲି ଭାରତର ସେକ୍ରେଟରୀଙ୍କ ସହିତ ତାହାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆର ଶିଳ୍ପକୌଶଳ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସେ ମର୍ଲି ସାହେବଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, "ଇଂରାଜ ଶାସନରେ ଓଡ଼ିଆକୁ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଅଛି, ତାହା ତାହାର ପ୍ରକୃତିର ଅନୁରୂପ ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଆର ଅତୀତ ଇତିହାସ ପଢ଼ିଲେ ଜଣାଯିବ ତାହାର ହାତର କୌଶଳ ଲାଗି ସେ ଅତି ପୂର୍ବକାଳର ଇତିହାସରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଅଛି । ତାହାର ନୈପୁଣ୍ୟ ତାହାର ଖ୍ୟାତିର କାରଣ । ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ କାରିଗର ସୁନା ରୁପାର ତାରକସି କାମ ତାହାର ଅଙ୍ଗୁଳି ସାହାଯ୍ୟରେ ଯେପରି କରିପାରେ, ଅନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକକୁ ସେ କୌଶଳ ଶିଖିବାକୁ ଅନେକ ଦିନ ଲାଗେ । ଓଡ଼ିଆକୁ ତାହାର ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ଶିକ୍ଷା ନ ଦେବା ଦ୍ୱାରା ତାହାର ହାତର ମୂଲ୍ୟ କମି ଯାଉଅଛି" । ଓଡ଼ିଶାର ସୁନା ରୁପାର ତାରକସି କାମ ଲାଗି 'ଓଡ଼ିଶା ଆର୍ଟ ୱାର୍କସ' ସ୍ଥାପନ କରିବା ତାହାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ।

ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଓ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶବାସୀ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀମାନଙ୍କ ମନରେ ଯେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଭ୍ରାତୃଭାବ ଜାଗି ଉଠିଥିଲା, ତାହା କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ । ଜଣେ ରାଜା ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀ ମଣ୍ଡପରେ ଠିଆ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଜାକୁ ଓ ଜଣେ ପ୍ରଜା ତାହାର ରାଜାଙ୍କୁ ଭାଇ ବୋଲି ଡାକି ପାରେ, ଏହି ଶିକ୍ଷା ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀଦ୍ୱାରା ହୋଇଅଛି । ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀରେ ଶିଳ୍ପ, କାରିଗରୀ ଆଦି ପ୍ରଦର୍ଶନୀ କେତେକ ବର୍ଷ ଲାଗି କରାଯାଇଥିଲା ।

ଭାରତବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ଥିବା ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରିବା ଲାଗି ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗୁହାରି ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ 'ଦି ଓଡ଼ିଆ' (The Oriya) ବୋଲି ଖଣ୍ଡିଏ ଖବରକାଗଜ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ବାହାର ଥିଲା । ମଧୁବାବୁ ତହିଁର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ଏତଦ୍ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ କାଗଜରେ ସେ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ, ଇଂରାଜୀ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟମାନ ଖୁବ୍ ସରଳ ଭାଷାରେ ଓ ନୂତନ ନୂତନ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ସରକାର ତାହାଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟ ଯୋଗ୍ୟତା ବୁଝି ସେ ତାହାଙ୍କୁ ସି, ଆଇ, ଇ, ଉପାଧି ଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ ।

ମଧୁସୂଦନ ଷ୍ଟେଟଲଣ୍ଡ ସଭା, କଲିକତା ନଗର ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରଭୃତିରେ ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ନୂତନ ସଂସ୍କାର ଆଇନ ପାସ ହେବା ପରେ ସେ ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାର ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ସରକାର ତାହାଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେ ଦକ୍ଷତା ସହକାରେ କେତେକ କାଳ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ କଲାପରେ ନିଜର ମତ ବିରୁଦ୍ଧରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଥିଲେ । ମଧୁବାବୁ କହିଲେ—"ମନ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି, ସେ ଲୋକପ୍ରତିନିଧି ହୋଇ ବେତନଭୋଗୀ ଚାକର ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ମନ୍ତ୍ରୀ ବିନାବେତନରେ ରହିବା ଉଚିତ ।" ସରକାର ଏ ମତ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବାରୁ ମଧୁବାବୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ ୧୯୨୩ ରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ ।

ମଧୁବାବୁଙ୍କ ଜୀବନ ଶତେ ବର୍ଷର ଜୀବନ । ଶତେ ବର୍ଷର ଘଟଣାବଳୀ ତାଙ୍କ ଜୀବନର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲେଖା ହୋଇ ରହିଛି । ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ ମଧୁବାବୁ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ । ଏଣ୍ଟ୍ରାନ୍ସ ପଢ଼ି ସେ ପ୍ରଥମେ ସରକାରୀ ଚାକିରି କରିଥିଲେ । ଚାକିରି ଇସ୍ତଫା ଦେଇ କିଛିଦିନେ ସେ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ି କଲିକତା ବାହାରିଗଲେ । ସେଠାରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନିଜର ଅସାଧାରଣ କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଉଦ୍ୟମ ବଳରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାଧି ପାଇଲେ । ସେଠାରୁ ଫେରି ସେ କଟକରେ ଓକାଳତି କଲେ ।

୧୯୦୩ ସାଲରୁ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ସେ ପ୍ରଥମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା । ପାରଳାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମୟୂରଭଞ୍ଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, କଟକଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବସ୍ତର, ସୁପ୍ରଗଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳର ରାଜା, ମହାରାଜା ସମସ୍ତ ସବୁ କଥାରେ ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ନିଅନ୍ତି । ପୁରୀ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ରାଜା, କେଉଁଝର ରାଜା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେ ରାଜା ଓ ଜମିଦାର ବିପତ୍ତିରେ ଯେ ସେ ସହାୟ ହୋଇ ଥିଅଛନ୍ତି ତାହାର ଗଣନା ନାହିଁ ।

ଉତ୍କଳର ଅଧିକାଂଶ ଜୀବନ ବୋଇଲେ ମଧୁବାବୁଙ୍କର ଜୀବନ ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଏହା ଘୋର ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେ କେତେ ଅପୂର୍ବ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଓ ଦେଶହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଯାଇଛନ୍ତି, ତାହା ଅତି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ବେଳ ନାହିଁ ।

ବଙ୍ଗଳା କାଉନସିଲରେ ସେ ମେମ୍ବର ଥିଲେ ।

ବିହାର ଓଡ଼ିଶା କାଉନସିଲରେ ସେ ମେମ୍ବର ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ଲର୍ଡ କର୍ଜନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ଲଢ଼େଇ କରିଥିଲେ । ମଣ୍ଟେଗୁ ଚେମସଫୋର୍ଡଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ପାଇଁ ଲଢ଼େଇ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ନେଲ କମିଟି ବେଳେ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଅଗ୍ରଣୀରୂପେ ଲଢ଼େଇ କରିଥିଲେ । ହବାଡ଼ ଶାସନ କମିଟିରେ ସେ ବରିଷ୍ଠ ସଭ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ।

ସମଗ୍ର ଭାରତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ସମ୍ମିଳନୀର ସେ ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ବିହାର ଛାତ୍ର ସମ୍ମିଳନୀର ସେ ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ସେ କଂଗ୍ରେସରେ ପ୍ରତିନିଧି ଥିଲେ । ପରେ ସୁରୁଣାଡାଇଥ କଂଗ୍ରେସ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ମତଭେଦ ହେବାରୁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ସେ ଅନୁଭବ କରିବାରୁ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ସେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ।

ଇଂରେଜୀ, ଓଡ଼ିଆ, ଉଭୟ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କ ଭଳି ବକ୍ତା ଓଡ଼ିଶାରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜନ୍ମି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଟାନେରୀ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି ଓଡ଼ିଶାକୁ ଥରେ ଆସି ତାଙ୍କର ଅତିଥି ହୋଇଥିଲେ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କାଉନସିଲରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପାଇଁ ସେହି ପ୍ରଥମେ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲେ । ସମଗ୍ର ଭାରତ ନୁହେଁ, ଭାରତ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ପରିଚୟ ଦେବା ପାଇଁ ସେ ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ଥିଲେ । ସେ ଭାରତର ବଡ଼ ବଡ଼ ଶିକ୍ଷିତ ମନୀଷୀମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଉତ୍କଳର ଗାଁ ଗହଳି, ସୁଦୂର ପଲ୍ଲୀଗାଁର ନିରକ୍ଷର ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖୁବ୍ ପରିଚିତ ଥିଲେ ।

"ପାଠ ପଢ଼ିବ, ପାଠ ପଢ଼ିବ,
ମଧୁବାବୁ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼ିବ,
ଟାଙ୍ଗିଆ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ିବ" ।

ଆଜି ଏହିକଥା ଗାଁ ଗହଳର ସକଳ ନିରକ୍ଷର ବାଳକ ବାଳିକା ଗୀତ ଗାଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ସକଳ ସ୍ମୃତିରେ ସେ ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି । ମଧୁବାବୁ ଜାତିର ସମ୍ପଦ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି, ଶତବର୍ଷର ସ୍ମୃତି ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଅସାଧାରଣ, ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଅପୂର୍ବ, ତାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଅତି ପ୍ରଖର, ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭା ଅସାମାନ୍ୟ । ଜୀବନର ନାନା ଉତ୍ଥାନ ପତନରେ ସେ ଅସାଧାରଣ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳର, ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା କରି ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖମୟ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ସେ ଆଜ ୧୯୩୪ ସାଲ ଫେବୃଆରୀ ମାସ ୩ ତାରିଖ ରାତ୍ରି ଗୋଟାଏ ୨୦ ମିନିଟରେ ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଧାମକୁ ବାହାରି ଗଲେ ।

ଆଜ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ତାଙ୍କର ଶେଷ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଧାଇଁଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁକୁଟ ଆଜ ଖସି ପଡ଼ିଛି ।